

**ABU NASR FAROBIYNING “FOZIL ODAMLAR SHAHRI” ASARI -
BUGUNGI KUN YOSHLARINING MA’NAVIYAT MAKTABI SIFATIDA**

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi,

Islomshunoslik yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Ahmadjanov Muhammadyoqub

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Fozil odamlar shahri” asari orqali bugungi yoshlarimiz egallashi kerak bo‘lgan ma’naviy-axloqiy sifatlarni, axloq-odob va insonning aqliy tarbiyasini qanday shakllantirish usullari haqida so‘z ketadi.

Kalit so‘zlar: Fozil odamlar shahri, axloq, odob, ma’naviyat, axloqiy sifatlari, aql, axloqli odam, baxt.

KIRISH: Mamlakatimizda hozirgi kunda barcha sohalarda tubdan o‘zgarishlar bo‘lmoqda. Buning asosiy sababi Respublikamiz Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning davlatimizda barcha sohalarni rivojlantirishga katta e‘tibor qaratmoqda. Bu e‘tiborning amaliy ahamiyatini sohalardagi o‘zgarishlar orqali ko‘rishimiz mumkin. Mana shu sohalardan biri ta‘lim yo‘nalishida ham Prezidentimiz tomonidan juda ko‘plab ishlar olib borilmoqda.

Bu islohotlarning ko‘rinishini quyidagi asoslarda uchratishimiz mumkin. 2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida, 2020-yil 23- sentyabrdagi yangi tahriridagi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonunda va boshqa qarorlarda o‘z aksini topgan. Ta‘lim to‘g‘risidagi qonunning 5 moddasida ta‘lim tashkilotlarida, innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash va o‘quv dasturlarini innovatsion texnologiyalarini qo‘llagan holda amalga oshirish, ta‘lim faoliyati sohasidagi ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash haqidagi fikrlarni ta‘minlash haqidagi fikrlar berilgan.

Demak, mana shu qaror va qonunlar mazmunidan shuni tushunish mumkinki, yoshlarimizning ham ta‘limiy, ham ma’naviy-axloqiy jihatdan yetuk

bo'lishlari muhim hisoblanadi. Ushbu qonunning 4 - moddasida quyidagi bandlari ham o'quvchilarning ma'naviy axloqiy jihatdan komil inson bo'lib yetishishiga xizmat qiladigan fikrlar berilgan;

ASOSIY QISM: Har bir inson yaxshi odob va axloqqa ega bo'lishi, aytgan so'zini bajarishi, yomon ishlarni qilmasligi, axloq qonun-qoidalarini bilishi va ularga qarshi chiqmasligi lozimligi haqida ham ta'kidlagan.

Har bir inson yaxshi odob va axloqqa ega bo'lishi, aytgan so'zini bajarishi, yomon ishlarni qilmasligi, axloq qonun-qoidalarini bilishi va ularga qarshi chiqmasligi lozimligi haqida ham ta'kidlagan.

Ilmi va o'zidan katta insonlarni doimo hurmat qilishi o'zi bilgan ilmini yon atrofdagilarga o'rgatishi kerakligini uqtrib borish kerak, degan fikrlar bayon etilgan. Aqlli deb shunday kishilarga aytiladiki, ular fazilatli, o'tkir mulohazali, foydali ishlarga berilgan zarur narsalarni kashf va ixtiro etishda zo'r iste'molga ega: yomon ishlardan o'zini chetga olib yuradilar. Bunday kishilarni oqil deydilar. Yomon ishlarni o'ylab topish uchun zehn idrokka ega bo'lganlarni aqlli deb bo'lmaydi, ularni ayyor, aldoqchi degan nomlar bilan atamoq lozim. Aqlli bola o'z fazilatlari bilan ahloq-odobi bilan ajralib turadi. Aqlli bola har ishda ota-onalariga va barcha yaqinlariga hurmatda bo'ladi. Ustozlarini aytgan gaplarini va berilgan vazifalarini vaqtida bajarib a'lo baholar olishga intiladigan bolalarni axloqli o'quvchilar deyishimiz mumkin.

Aqlsiz bola yomon harakatlarni qilishi, ota-onalarini, ustozlari va yaqinlarini hurmat qilmaydigan ularni aytganlarini berilgan vazifalarini bajarmaslik bu odobsiz bolalarga tegishli. Farobiy mehr-shafqatlilik va axloqlilik tushunchalari haqida gapirib, sohibi qonun inson tabiatidagi bu xislatlarni alohida inobatga olishi zarurligini va shu xislatlarning ta'sir kuchiga qarab ish yuritish joizligini eslatib o'tadi, toki qonun chiqaruvchi qonunni qullarcha itoatkorlikni talab qilish yo'li bilan emas, balki erkin ravishda qabul qildiradi.

Yuqoridagi fikrlarni o'quvchilarga singdirish, aqlli va aqlsiz bolalarni qanday bo'lishini o'rgatishimiz va ulardan o'zlariga ibrat olishlariga va barcha yaqinlariga nisbatan hurmatda bo'lishga undashimiz mumkin. Farobiy o'z hikoyalarida eslatib o'tgan forslar misolida, hokimiyatni hokimdan o'g'liga o'tishi misolida va dengizdagi urushdan qanday o'ljalar olingani misolida qullarcha itoatkorlikning illatli ekanligini ko'rsatadi. Bu yerda bir shahardagi dushman qanday qilib do'st bo'lib qolgani haqidagi voqeani eslatib o'tish o'rinlidir. Qonun chiqaruvchi qo'l ostidagilarning do'stlik tuyg'ulari mavjudligini kuzatgan holda qonunning kamchilik va illatlardan xoli bo'lishini ta'minlashi uchun joriy etilgan qonunlarini chuqur ishonch va bilim bilan barkamol etishi zarur. Farobiy axloqiy fazilatlarni qanday o'zlashtirish mumkinligini tushuntiradi. Bunday yaxshi odatlar vaqtincha o'zgargan bo'ladi, chunki jamiyatlar va barcha odamlarda odatlar uzoq muddat o'tib o'zgartiriladi. Adolatli, pok, jasur bo'lishga odat qilish, shu bilan birga, yomon qiliqlardan qutulish uchun ham ma'lum muddat o'tishi kerak. Bu vaqt davomida inson o'zining yomon qiliqlaridan voz kecha oladi. Agar odamda tug'ma, kuchli g'urur tuyg'ulari bo'lmasa, u holda o'sha odam o'z ruhini mashq ila tarbiyalashi zarur, chunki o'zi sevgan insonning ko'p jinoyatlarini sezmaslik odamning tug'ma xislatidir. Zero shunday ekan, shahvoniy xohishlarga erk bermaslik uchun albatta, kuchli g'urur bo'lishi kerak.

Insonni halokatga olib boradigan narsalarni ruhiga ravo ko'rmaslik uchun bunday hollarda g'azabdan ham ijobiy foydalana bilish va ruhni doimo o'zidan ko'ngli to'lmaslikka o'rgatish kerak. Aflotun aytadiki, tarbiyali odamlar o'z ruhlarini doimo quvonish, ortiqcha kulish, qattiq xafa bo'lish, ortiqcha qayg'urish kabi holatlarda mo'tadillik doirasidan chiqmaslikka majbur qila olishlari kerak. Aflotunning aytishicha, odamlar ma'naviy fazilatlarga erishishni istab, iltijo qilib, ularni o'zlashtirishga e'tibor berishlari kerak, toki axloq qonuniy, maqtovlarga sazovor va ilohiy bo'lib qolsin. Mutafakkir olim — xulq-atvori, axloqi ham o'z kasbiga loyiq bo'lishi kerak. Shuningdek, o'z xalqining ra'yini va o'z xalqida

bo'lgan eng yaxshi urf-odatlarini qattiq tutgan bo'lishi kerakligini alohida ta'kidlab o'tadi. O'zida o'n ikki tug'ma xislatni birlashtirgan kishigina axloqli odam bo'la oladi:

(Birinchiidan), bunday odamning barcha a'zolari shu darajada mukammal taraqqiy etgan bo'lishi zarurki, u bu a'zolari bilan bajarmoqchi bo'lgan barcha ishlarini osonlik bilan amalga oshira olsin;

(Ikkinchiidan), barcha masalani, muhokama va mulohazani tezdan va to'g'ri tushuna oladigan, uning ma'nosini anglay oladigan, so'zlovchining maqsadi, aytilgan fikrining chinligini tezda payqay oladigan bo'lsin;

(Uchinchiidan), xotirasi juda baquvvat bo'lsin, ko'rgan, eshitgan, sezgan narsalarining birortasini ham esidan chiqarmay, yodida saqlab qoladigan bo'lsin;

(To'rtinchiidan), zehni shu darajada tez va o'tkir bo'lsinki, biror narsaning alomatini sezishi bilan bu alomat nimani bildirishligini tezdan bilib olsin;

(Beshinchiidan), so'zlari aniq bo'lsin, fikrini va aytmoqchi bo'lgan mulohazalarini ravon va ravshan bayon eta olsin;

(Oltinchiidan), bilish va o'qishga muhabbati bo'lsin, o'rganmoqchi bo'lgan bilimini charchashni sezmasdan osonlik bilan o'zlashtira olsin;

(Yettinchiidan), ovqatlanishda, ichimlik iste'mol etishda ochko'z bo'lmasin, tabiati qimor o'yinlarini o'ynashdan uzoq bo'lsin va ular keltiradigan xursandlikdan jirkanadigan bo'lsin;

(Sakkizinchiidan), haqiqatni va haqiqat tarafdorlarini sevadigan bo'lsin, yolg'on va yolg'onchilarga nafrat bilan qaraydigan bo'lsin;

(To'qqizinchiidan) ruhining g'ururi va vijdonini qadrlaydigan bo'lsin, uning ruhi o'z tabiati bilan past ishlardan yuqori va olijanob ishlarga ishlatiladigan bo'lsin;

(O'ninchiidan), dirham, dinor va shu kabi turmush buyumlariga jirkanish bilan qarasin;

(O‘n birinchidan), o‘z tabiati bilan adolatni sevadigan va adolat uchun kurashuvchilarga, adolatsizlikka, jabr-zulm o‘tkazuvchilarga nafrat bilan qaraydigan bo‘lsin, o‘z odamlari va boshqalarga adolatli bo‘lsin, go‘zal va yaxshi hisoblangan narsalarni barchaga taqdim etgan holda odamlarni adolatga targ‘ib etadigan, adolatsiz oqibatlarini yo‘qotadigan, ularga yo‘l qo‘ymaydigan bo‘lsin;

(O‘n ikkinchidan), adolatli bo‘lsin, ammo qaysar bo‘lmasin, adolat oldida qaysarlik qilib, o‘zbilarmonlikka berilmasin, lekin har qanday adolatsizlik, pastkashlik oldida lafzli bo‘lsin, o‘zi zarur deb bilgan narsasini amalga oshirishda qat‘iylilik ko‘rsatsin, qo‘rqmas, jasur bo‘lsin, qo‘rqish va ojizlikni bilmasin. Haqiqiy baxtga erishish maqsadida o‘zaro yordam qiluvchi kishilarni birlashtirgan shahar – fazilatli shahardir, baxtga erishish maqsadida birlashgan kishilar jamoasi – fazilatli jamoadir. Baxtga erishish maqsadida o‘zaro yordam bergan xalq – fazilatli xalqdir. Shu tartibda barcha xalqlar baxtga erishish uchun bir-birlariga yordam bersalar, butun yer yuzi fazilatli bo‘ladi. Pedagog olimning fikrlarida insonlar bir-biriga nisbatan yordam berishi, og‘ir kunlarda yordamini ayamasligini ta‘kidlab o‘tgan. Biz esa bo‘lajak pedagog sifatida boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga bu kabi sog‘lom, to‘g‘ri va xatosiz fikrlarni singdirishimiz lozim. Tinchlik, saodat, mehribonlik, sadoqat, mehr-muruvvat ulashish, rostlik, qanoat, sabr tushunchalarini o‘quvchilarga tushuntirish va bu tushunchalarni qadriga yetish kabi tuyg‘ularni singdirish biz bo‘lajak pedagoglarning asosiy vazifalari hisoblanadi. Tinchlik nimaligini bilgan o‘quvchilar Vatanni qadriga yetadi va uni doim asrab avaylaydi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib ko‘rishimiz mumkinki, insonlarda ma‘naviy-axloqiy sifatlarni shakllanishida Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri” asari muhim rol kasb etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ma‘naviy-axloqiy jihatdan komil inson bo‘lishida asarga nisbatan quyidagilarni fikrlarni tavsiya etaman;

Allomalarimizni ibratli so‘zlarini boshlang‘ich sinf kitoblariga kiritish va o‘quvchilarni ushbu ibratli so‘zlar asosida tarbiyalash komil inson qilib voyaga

yetkazishimizda o‘z hissasini qo‘shadi desam mubolag‘a bo‘lmaydi. O‘quvchilarni ma‘naviy-axloqiy jihatdan tarbiyali qilib ulg‘aytirishda bu kabi pedagog olimlarimizning asarlaridan foydalanish bugungi kunda ham davom etmoqda.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. 2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi pf-60- son.
2. “Ta‘lim to‘g‘risida” gi qonun. O‘zbekiston Respublikasining qonuni, 23.09.2020 yildagi O‘RQ-637-son.
3. Abu Nasr Farobiy “Fozil odamlar shahri” tarjimonlar Abdusodiq Irisov, Mahkam Mahmudov, Urfon Otajon. mas‘ul muharrirlar M.Xayrullaev, M.Jakbarov. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – 320 b.
4. Xayrullayev M.M Farobiy va uning falsafiy risolalari. Toshkent 1963.
5. Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri”. Toshkent, Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti 1993.
6. Hayitov, A. I., & Miltikboyeva, Z. (2022, may). Methods of organization of native language classes in primary classes on the basis of interactive methods. in e conference zone (pp. 11-13)